

דינרים.

אבל בדעת בית הלל, היה מקום לטעות, כי הוה אמיןא: הני מילי, לא נחלקו בית הלל על בית שמאי, אלא בפירות על דינרין.

אבל בסלעים על דינרין, מורדו להן בית הלל לבית שמאי, דדחבא לגבי כספא, פירא הוי, ולא מחללינן סלעים על דינרין.

קא משמע לן התנא במשנתנו, שבית הלל סוברים: זהב "טבעא" הוא, אפילו ביחס לכסף, וכל שכן ביחס לפירות עצמן.⁽³⁶⁾

אומרת הגמרא: תפתיים, לכאורה יש להוכיח מן המימרא הבאה של רבי יוחנן, דרבי יוחנן הוא דאמר: לדעת בית שמאי אין מחללין פירות מעשר שני על דינרי זהב.

מח-א דאמר רבי יוחנן: אסור לאדם ללוות מחבירו דינר בדינר, שמא יוקירו הדינרים, ויבא לידי ריבית, כשישלם דינרים יקרים, עבור דינרים זולים שהוא קיבל בהלוואה.

רבי יוחנן דיבר בדינרי זהב, ולשיטת בית שמאי האומרים: דינר זהב "פירא" הוא

ביחס למטבע של כסף, כדמפרש ואזיל, ומכאן מוכיחה הגמרא להלן שרבי יוחנן הוא הסובר: אין מחללים פירות על דינרי זהב.

ומפרשינן: דינר שאמר רבי יוחנן, דמאי הויא, דינר של כסף או דינר של זהב?

אילימא, אם תאמר: כך אמר רבי יוחנן: אסור ללוות דינר של כסף בדינר של כסף.

זה אי אפשר לומר, שהרי כסף לגבי נפשיה [ביחס לעצמן] מי איכא למאן דאמר לאו טבעא הוי, אלא "פירא", הרי אפילו לבית הלל הסוברים כסף ביחס לזהב נחשב "פירא", מכל מקום ביחס לעצמו — כאשר לזה כסף על מנת לשלם במטבעות של כסף, פשיטא שנחשבים הם כ"מטבע", זה כלפי זה, ולא פירא.⁽¹⁾

אם כן לא יתכן לאסור ללוות דינרי כסף בדינרי כסף, כי אפילו אם יתיקרו דינרי הכסף ביחס לדינרי זהב, בכל זאת יהיה מותר לו לשלם בדינרי כסף היות והוא משלם את אותו סכום של דינרי כסף שהוא לזה.

פליגי בחדא, אדמפלגי בסלעים, ליפלגו בפירות, אבל לאיפלוגי בתרוייהו להודיעך כח דבית שמאי ליכא לאקשווי.

1. לגמרא פשוט שדינר של כסף לגבי נפשיה הוי טיבעא, אף על פי שיתכן ודינר של זהב הוי פירא לגבי נפשיה, כמבואר להלן. וטעם הדבר, כתבו בתוספות הרא"ש: היות ועיקר משא ומתן בכסף, אין יוקר וזול ניכר בו, ואינו נראה כריבית. [ראה להלן הערה 4].

וב"שיטה מקובצת" בשם הראב"ד כתב:

מחללין פירות על כסף לבית הלל, אף על פי שאין מחללים פירות על זהב לבית שמאי. וראה בליקוטי רבי עקיבא איגר מה שביאר בזה וברש"ש.

36. כתבו בתוספות הרא"ש: אין להקשות, שיחלקו בשניהם, גם בסלעים על דינרים, לאשמועינן טעמא דבית הלל, וגם בפירות על דינרים, לאשמועינן טעמא דבית שמאי, כי אין דרך התנא לפרש דעתם של בית שמאי.

אבל מעיקרא פריך שפיר, כיון דבלאו הכי

אבל הזהב במקומו עומד.

אלא לאו, דברי רבי יוחנן שאסר ללוות דינרי זהב בדינרי זהב נאמרו לדעת **בית שמאי**, האומרים: זהב "פירא" הוא.⁽³⁾

ולא רק ביחס לכסף נחשב זהב כ"פירא", אלא אפילו ביחס לפירות, וכן ביחס לעצמו.

ושמע מינה: רבי יוחנן הוא דאמר: אין מחללין פירות על דינרי זהב, לדעת בית שמאי, היות ובית שמאי סוברים, לדעת רבי יוחנן, שזהב "פירא" הוא, אפילו לגבי פירות ממש.⁽⁴⁾

ודחינן: לא תלמד מכאן שרבי יוחנן סובר בדעת בית שמאי, שאין מחללין פירות מעשר שני על דינרי זהב.

כי לעולם אימא לך, [באמת אפשר לומר]: רבי יוחנן הוא דאמר מחללין, כי ביחס

אלא פשיטא, דינר שאמר רבי יוחנן, דינר של זהב הוא. וכך אמר רבי יוחנן: אסור ללוות דינר של זהב בדינר של זהב.⁽²⁾

ולמאן, לדעת מי דיבר רבי יוחנן?

אי, אם תאמר, לשיטת בית הלל אסר רבי יוחנן ללוות דינרי זהב בדינרי זהב.

זה אי אפשר לומר, דהא אמרי בית הלל: זהב טבעא הוי ביחס לכסף, כל שכן זהב "לגבי נפשיה".

אם כן, בודאי אין אסור ללוות דינרי זהב בדינרי זהב, שהרי אפילו אם יתיקרו דינרי זהב ביחס לדינרי כסף, יוכל לשלם לו את אותו סכום של דינרי זהב.

כי אין היוקר והזול תלויים בזהב, אלא בכסף, שהוא ה"פירא", ואם "יתיקר" הזהב, ייחשב הדבר שהכסף נעשה זול ביחס לזהב,

הערה 15.

3. לא שסיבור רבי יוחנן כבית שמאי, אלא רבי יוחנן אמר את הדין לפי שיטתם. אי נמי, רבי יוחנן סבר כמו משנתנו שזהב קונה את הכסף. [כלומר, כזקנותו של רבי, ומשנה דמעשר שני כילדותו, אבל לזקנותו סוברים בית הלל שזהב נחשב פירא לעומת מטבע, ראה לעיל מד ב הערה 34].

4. כי אם תאמר: לדעת בית שמאי מחללים פירות על זהב, אם כן זהב נחשב טבעא, ביחס לפירות, והוא הדין ביחס לעצמו, כי אם נחשב הוא "פירא" לגבי נפשיה, על כרחך אתה אומר שמהותו פירא, אם כן אף ביחס לפירות הרי הוא פירא.

היות ונאמר בתורה אצל מעשר שני: "וצרת הכסף", ובו שמין הקדשות כדכתיב: "כסף ערכך", אם כן אף לגבי פירי הוי טבעא, כל שכן לגבי נפשיה. [וצריך תלמוד, שמא "כסף" היינו ממון ולא מתכת כסף].

וב"פני יהושע" כתב: חלוק חסרונו של כסף לדעת בית הלל, מחסרונו של זהב לדעת בית שמאי, כי כסף לבית הלל הוא "פירא" ביחס לזהב היות ואינו חשוב, אם כן ביחס עצמו פשיטא שהוי טבעא, כי דבר חשוב הוא מצד עצמו, אך זהב לבית שמאי הוא "פירא" היות ואינו חריף, אם כן, אף ביחס לעצמו הוי "פירא".

2. ובדינר של זהב שייך לומר שנחשב "פירא" גם "לגבי נפשיה" — כאשר לווה מטבע זהב על מנת להחזיר מטבע של זהב, ראה לעיל מד ב

לפירות זהב הוא "טבעא" (5).

ומה שאסור רבי יוחנן ללוות דינר בדינר, אינו משום דהוי "פירא", אלא דשאני הלואה משום חומר איסור ריבית.

כיון דלענין מקח וממכר שווהו רבנן כי פירא, כדתנן הזהב קונה את הכסף, **דאמרינן איהו ניהו**, הזהב, **דאוקיר וזיל** ביחס למטבע של כסף.

אם כן, **לגבי הלואה נמי** החמירו חכמים ואמרו: **"פירא" הוי**, ואסור ללוות דינר זהב בדינר זהב, שמא יוקירו מטבעות של זהב, ויבא לידי איסור ריבית. (6)

מוסיפה הגמרא: **אכן, הכי נמי מסתברא** שרבי יוחנן הוא שאמר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בחילול סלעין של כסף על דינרין של זהב, אבל פירות על דינרין דברי הכל מחללין.

דהא **כי אתא רבין** מארץ ישראל לבבל, **אמר בשם רבי יוחנן: אף על פי שאמרו** חכמים **אסור ללוות דינר בדינר**, אבל מחללין פירות **מעשר שני עליו**, על הדינר, כי משום חומר

איסור ריבית אסור ללוות דינר בדינר, היות וסוף סוף יש לו שם "פרי" ביחס למטבע אחר, אבל ביחס לפירות ממש, מטבע הוא, ומותר לחלל את הפירות על הדינר.

ומסקינן: **אכן, שמע מינה** רבי יוחנן הוא דאמר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בסלעין על דינרין, אבל פירות על דינרין דברי הכל מחללין.

וריש לקיש הוא דאמר: אף בפירות על דינרין מחלוקת.

תא שמע, כדברי רבי יוחנן, ממה ששנינו במשנה במעשר שני [פרק ב משנה ח]:

א. דינר כסף שוה קצ"ב פרוטות נחשת.

ב. "סלע" כסף שוה ארבעה "דינרים" שהם שני "שקלים".

הפורט סלע ממצעות מעשר שני, מי שיש לו הרבה מצעות [פרוטות] נחשת של מעשר שני, ורוצה הוא להחליפן בסלע כסף, כדי להקל על משאו בדרכו לירושלים.

דברי בעל המאור והמלחמות בזה.

6. כתבו התוספות: אם כן, אף לדברי בית הלל יש לאסור הלואה דינר כסף בדינר כסף. [ורבי יוחנן עצמו, דיבר בדינר של זהב, ואליבא דבית שמאי, כמו שהוכיחו התוספות. וברבינו חננאל משמע דלפי המסקנה, רבי יוחנן דיבר אליבא דבית הלל]. ולפי דברי תוספות הרא"ש [לעיל הערה 1] לדעת בית הלל, אין מקום לאיסור הלואה דינר כסף בדינר כסף, וראה מה שהביא בזה ב"דבר יעקב" אות ה.

5. רבינו חננאל מה ב כתב בשם רב האי גאון שזהב נחשב כפירי לכל דבר, ואפילו לענין קנין חליפין, לא הוי מטבע אלא פירי ונקנה הוא בחליפין.

ובתוספות הקשו: הלא מהסוגיא כאן ועוד דוכתי מוכח שמטבע זהב ביחס לעצמו דינו כמטבע ולא כפירי! ? [ואף נסתפקו לענין הלכה, אם קיימא לן כילדותו של רבי או כזקנותו].

וכתבו: שמא בימי האמוראים היה זהב יוצא בהוצאה והוה טבעא, ובימי הגאון לא היה יוצא כלל, ולכך אמר שדהבא פירא הוא, וראה עוד

לפיכך, ישאו פרוטות עמהם לירושלים, כדי להוציאן בצרכי סעודתם כשיבואו לירושלים, וכאשר יכלו הפרוטות, יפרוט את מטבעות הכסף שבידו מעט מעט, ואז לא יתייקרו הפרוטות, היות ולא תיווצר דרישה מרובה לפרוטות של נחשת.

עתה מוכיחה הגמרא כדברי רבי יוחנן, ומקשה על ריש לקיש:

השתא אם מצאנו לדעת **בית שמאי** פירות **לגבי**, על **פריטי** נחשת **מחללינן**, שהרי אם יש בידו פרוטות נחשת, שרוצה הוא לחללם על כסף, שמע מינה שמתחילה הותר לו לחלל את הפירות על פרוטות נחשת.

לגבי דהבא, שהוא חשוב הרבה יותר מן הנחשת, **מיבעיא**, פשיטא שיוכל לחלל

בית שמאי אומרים: רשאי הוא להחליף **בכל הסלע מעות**.⁽⁷⁾

ובית הלל אומרים: לא יחלל את כל פרוטותיו על הסלע, אלא את מחציתם, **בשקל** — חצי סלע, יפרוט את פרוטותיו ויחללם על **כסף**, **ובשקל** — חצי מן הפרוטות, לא יפרוט אלא ישאיר אותם **כמעות**, פרוטות, של נחשת.

וטעמם של בית הלל הוא: הרי בירושלים משתמשים בפרוטות נחשת כאשר קונים צרכי סעודה בכספי המעשר, ואם כולם יבואו לירושלים עם מטבעות של כסף, וירצו להחליפם אצל השולחני, בפרוטות נחשת, יגרום הדבר שהפרוטות יתייקרו, ונמצא מעשר שני נפסד.

עדויות הובאו המחלוקות בהם בית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים, ומחלוקת זאת לא מובאת שם, אלא בפרק א משנה ט, ומשמע שבית שמאי מחמירים?! [ראה מה שהובא ב"אוצר מפרשי התלמוד ציון 91].

ובריטב"א ובתוספות רבינו פרץ תירצו דהכא לא הוי אלא דיין לכתחילה ותקנתא בלבד, על כן אין למנותם התם בהדי קולא וחומרא.

ובתוספות [והר"ש משאנץ] פירשו: אף בית שמאי מחמירים, וסוברים שחייב הוא להחליף את הסלע, כי אם יחליף רק את מחציתם למטבעות כסף ואת מחצית הפרוטות ישאיר כמות שהן, יש לחשוש שהם יתעפשו בדרך קודם שיגיע לשם. [ועוד, אם יחליף רק את מחציתם, הרי יצטרך להחליף את המעות כמה פעמים ונמצא חנוני משתכר ומעשר מפסיד — ראה ביאור הדברים במהרש"א, ב"קיקין דיונה" ו"בית יהודה" שהובאו דבריהם ב"אוצר מפרשי התלמוד"]. וראה עוד ביאור במחלוקת בית

7. א. רש"י. ובפשוטו, לדעת בית שמאי יכול הוא להחליף את כל פרוטות הנחשת בסלעים של כסף, ולדעת בית הלל אינו רשאי להחליף אלא חציין, וחצי מן הפרוטות יעלה לירושלים כדי שלא יתייקרו הפרוטות, אם ירצו הכל אצל שולחני לפרוט. ואם יש לו פרוטות בשיעור סלע, יחלל מחציתם על מטבע של "שקל".

אך לשון המשנה **בכל** הסלע מעות משמע שבין לבית שמאי ובין לבית הלל מחלל הוא את פרוטותיו על מטבע של סלע, אלא שלבית שמאי מחלל הוא על כל הסלע, כי את כל פרוטותיו הוא הופך לסלע כסף, ולבית הלל מחלל הוא את פרוטותיו על חצי מן הסלע — בערך של "שקל" — וחצי מן הסלע נשאר חולין, וצריך תלמוד.

ב. רש"י לא פירש את טעמם של בית שמאי, משמע שלדעת בית שמאי יכול הוא לעשות כרצונו. אם כן, נמצא שבית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים, וקשה: הרי בפרק ד של מסכת

פירות על מטבע של זהב, ותיקשי לריש לקיש!?

אחד מהם אמר: מחלוקת בית שמאי ובית הלל היא דוקא בסלעין על דינרים.

ודחינן: אין מכאן ראייה, כי אפשר לומר: שאני פריטי נחשת מדהבא, כי פרוטות נחשת כחן גדול, שהרי באתרא דפגניין, שהן יוצאות בהוצאה, חריפי פרוטות, ועדיפי בחריפותן אפילו ממטבעות של כסף.⁽⁸⁾

דבית שמאי סברי: נאמר [דברים יד כה]: "ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו". ולשון הכתוב: "הכסף" מיעוט הוא, ללמדך: הכסף הראשון עליו חיללת את הפירות, אותו אתה צריך לצור בידך ולהוליך, ולא תחלל אותו כסף על כסף שני.

על כן, לפרוטות נחשת יש שם של מטבע לענין חילול מעשר שני, אף על פי שהן "פירא" לענין מקח וממכר, אבל דינרי זהב דלא חריפי בהוצאה, הרי הם כ"פירא" אף לענין מעשר שני, אף על פי שחשיבותם גדולה מן הכסף ומן הנחשת.

לפיכך, אין מחללים סלעים על דינרים, כי הסלעים הם "כסף ראשון", ואין מחללים ועושים מהם "כסף שני", ולקמן מפורש דאף סלעים על סלעים אין מחללים.

לישנא אחרינא, אמרי לה, יש אומרים את מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בלשון אחרת:

ובית הלל סברי: "כסף" מיותר כתוב בפרשה,⁽⁹⁾ ודרשינן: "הכסף" "כסף" ריבה

שמאי ובית הלל ב"שיטה מקובצת" בשם הראב"ד.

וב"תורת חיים" [מד א] הוסיף: הרי בירושלים נחשת חריף לצאת יותר משאר מטבעות, ופשיטא דהוי טיבעא לענין מעשר שני, דרק לענין משא ומתן שייך לומר שהיות ויש מקומות שנחשת לא יוצא בהם על כן לא פלוג רבנן ובכל מקום הוי פירא ולא טיבעא. [וראה עוד ברש"ש, ב"חידושי רבינו חיים הלוי" ו"אבי עזרי" מעשר שני ח ז].

8. משמע שהמקשן והתרצן חולקין ביניהם אם לזהב יש יותר חשיבות כמטבע לעומת נחשת, או להיפך — לנחשת יש שם מטבע יותר מאשר לזהב.

9. א. יש שפירשו: היה הכתוב יכול לומר "ונתתה בכסף, וצרת בידך" וגו', וממילא היינו מפרשים דקאי אכסף דלעיל מינה, ונמצא שתיבת "הכסף" מיותרת. [לא נאמר בפרשה "כסף" אלא "בכסף" או "הכסף"].

והנה לעיל [מד ב הערה 11] הובאה מחלוקת הראשונים אם זהב ביחס לנחשת נחשב טיבעא או פירא, ודוחק לומר שבדבר זה נחלקו המקשן והתרצן.

ב. בפשוטו בית שמאי ובית הלל דרשו שתי דרשות חלוקות; בית שמאי דורשים מלשון "הכסף" שבא למעט, ובית הלל דורשים ממה שנאמר "כסף" מיותר בפרשה, ובית שמאי לא

וכתב ב"דבר יעקב" על פי הריטב"א שהשקלא וטריא כאן אינו אלא לגבי מעשר שני, אם יש להעדיף את מה שהוא מיקל במשאו, או שיש להעדיף את מה שקל יותר להוציאו בירושלים כדי לקנות מאכל ומשקה, אבל לענין משא ומתן, אין להוכיח מהסוגיא, לא לכאן ולא לכאן.

הכתוב לצור בידו ולהעלות, ואפילו כסף שני, (10)

שמאי, בין לבית הלל, מחללינו, דאכתי "כסף ראשון" הוא. (11)

אבל פירות על דינרין, דברי הכל, בין לבית

וחד משניהם [רבי יוחנן או ריש לקיש] (12)

כך: מ"סברא חיצונית" כסף ראשון לאו דוקא והוא הדין נמי כסף שני, ובית שמאי למדו מדרשא ומיעוטא שאין מחללים על כסף שני. אמרו להם בית הלל: הלא כסף כסף אינו דרשא של מיעוטא אלא דרשא של ריבויא, אם כן אין ללמוד מכאן למעט כסף שני, וממילא כסף ראשון ואפילו כסף שני, וריבויא דקרא איצטריך לרבות כל דבר הנצטרך ביד לדעת רבי ישמעאל, או על כל פנים כל דבר שיש בו צורה. [וממילא שמעת מינה דלא בעינן מטבע של כסף דוקא, והוא הדין נמי מטבע של זהב ושל נחשת].

וזהו מה שכתב רש"י: כסף יתירא כתיב בפרשה, כלומר אין דורשים כאן מיעוט מה"א ד"הכסף", היות ומסתבר לדרוש כאן ריבוי, שהרי כסף יתירא כתיב בפרשה. [ושוב נמצא שאין כאן פלוגתא בין רש"י וריטב"א בביאור פלוגתא דבית שמאי ובית הלל].

10. ראה ברמב"ן וברשב"א אם יש ללמוד מכאן שזהב הוי טיבעא ביחס לכסף, כילדותיה דרבי, ועל כן לא נחלקו בית שמאי ובית הלל, אלא מטעם כסף ראשון וכסף שני, או דלענין מקח וממכר יש לומר כזקנותיה דרבי, ושאינו מעשר שני.

11. וזהב "טיבעא" הוא לכולי עלמא, ולא "פירא", שהרי אפילו לבית שמאי, מה שאין מחללים סלעים של כסף על דינרי זהב, הוא היות ואין מחללים כסף על כסף, ולא מחמת דהוי חילול טיבעא אפירי.

12. לפי מסקנת הגמרא בסוגיא הקודמת, יש

למדו מיתור לשון כסף בפרשה, וכן משמע מפירוש רש"י. אלא דלפי זה לא נתפרש מה דורשים בית הלל ממה שכתוב "הכסף", ומה דורשים בית שמאי מיתור לשון "כסף" בפרשה. ובריטב"א כתב: דכולי עלמא דרשי "וצרת הכסף", דמיותר לדרשא, אלא דבית שמאי דרשי דלמיעוטא בא, ובית הלל דרשי דלרבות בא.

ג. והנה, מחלוקת בית שמאי — שממעטים "כסף שני" מ"הכסף", ובית הלל — שמרבים "כסף שני" מאותו מקרא, צריכה תלמוד, כי אם מ"סברא חיצונית" יש לומר: כסף ראשון ולא כסף שני, אם כן מדוע צריכים בית שמאי לדרוש דבר זה ממיעוטא ד"הכסף"?! ואם מ"סברא חיצונית" יש לומר: כסף ראשון ואפילו כסף שני, אם כן מדוע צריכים בית הלל לדרוש דבר זה מריבויא דקרא?!

וראה להלן מזו ב שמ"וצרת הכסף" למדו לרבות כל דבר שנצטרך ביד [לדעת רבי ישמעאל], או כל דבר שיש לו צורה [לדעת רבי עקיבא], ומבואר בתוספות [לעיל מד א סוף ד"ה אסימון] שדין זה נלמד מריבויא דקרא, ולא מסברא, וצריך תלמוד, הרי מריבויא דקרא ילפינן: כסף ראשון — ואפילו כסף שני, ומנין לתלמוד גם לרבות כל הנצטרך ביד, או כל שיש בו צורה?!

וראה ב"ספרי" שלמדו מהא דכסף כסף ריבה, דלא בעינן דוקא מטבע כסף אלא הוא הדין מטבע זהב ונחשת. ובסמוך להך דרשא הובאה מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא, ראה שם. וצריך תלמוד, אם כסף כסף ריבה מטבע זהב ונחשת, איך למדים מאותו ריבוי כל הנצטרך ביד, או כל שיש בו צורה?!

ויש מי שפירש את דברי בית הלל בסוגיין

אמר: אף בפירות על דינרין של זהב נמו מחלוקת.

בית שמאי סוברים: מטבע של זהב "פירא" הוא, ואין מחללים עליו סלעים של כסף, היות וטיבעא אפירא לא מחללינן, וכמו כן אין מחללים עליו פירות ממש, היות ופירא אפירא לא מחללינן.

ובית הלל סוברים: מטבע של זהב "טבעא" הוא, ואפשר לחלל עליו מעשר שני, בין פירות על דינרי זהב, ובין סלעים על דינרי זהב.

ותמהינן: ולמאן דאמר סלעין על דינרין מחלוקת ולא בפירות על דינרין, וסוברים בית שמאי: "הכסף" — כסף ראשון ולא כסף שני.

אם כן, אדמיפלגי, מדוע שנה התנא את מחלוקת בית שמאי ובית הלל בסלעין על דינרין, ויש מקום לטעות ולומר שטעמם של בית שמאי האוסרים לחלל הוא היות ומטבע זהב נחשב "פירא".

לפלוגי בסלעין על סלעין, ששניהם של

כסף, (13) ויהיה ברור שבית שמאי אוסרים מטעם כסף ראשון ולא כסף שני! ?

ומשנינן: **אי אפלוגי בסלעין על סלעין, אכן לא היה מקום לטעות בהבנת טעמם של בית שמאי.**

אבל בדעת של בית הלל היה מקום לטעות, כי הוה אמינא: **הני מילי, מה שהתירו בית הלל לחלל, הוא דוקא בסלעין על סלעין.**

אבל בסלעין על דינרין, מודו להו בית הלל לבית שמאי, דדהבא לגבי כספא "פירא" הוי, ולא מחללינן טבעא אפירא.

קא משמע לן התנא, שיכול הוא לחלל לדעת בית הלל, אפילו סלעים על דינרים. (14)

תא שמע, שאף לבית שמאי אין אומרים: כסף ראשון ולא כסף שני.

הפורט סלע של מעשר שני, מי שיש לו סלע של מעשר שני, ורוצה הוא להחליפו בירושלים בפרוטות של נחשת.

בית שמאי אומרים: בכל הסלע, את כל

לצאת בירושלים יותר מאשר סלעים אחרים. ועוד תירצו: פעמים שהוא בירושלים, ויש לו סלעים של מעשר שני בביתו, ורוצה לחללם על מעות שבידו.

14. בפשוטו, סלקא דעתך אמינא שדהבא לגבי כספא "פירא" הוי אליבא דכולי עלמא, ולא שרו בית הלל אלא סלעים על סלעים. וקא משמע לן הך מתניתין שני דברים: א. רשאי אדם לחלל מטבע על מטבע, ולא אמרינן "הכסף" — כסף ראשון ולא כסף שני. ב. אף סלעים על דינרים אפשר לחלל, ולא אמרינן הכא טיבעא אפירא לא

להוכיח מדברי רבין, שרבי יוחנן סובר אליבא דבית שמאי, שמחללים פירות על דינרי זהב, ומה שהגמרא כאן לא עמדה על זה, הוא היות ובלא הכי נדחה ביאור זה, כדלקמן.

13. הקשו בתוספות הרא"ש: שמא מה שנקט התנא סלעין על דינרים ולא נקט סלעים על סלעים, הוא משום אורחא דמילתא, שאין דרך לחלל סלעים על סלעים! ?

ותירצו: פעמים שיש לו סלעים של חוץ לארץ, ורוצה הוא לחללם על סלעים של ארץ ישראל, היות וסלעים של ארץ ישראל חריפים

הסלע, יכול הוא⁽¹⁵⁾ להחליף למעות [פרוטות] של נחשת.

ובית הלל אומרים: לא יחליף את כל הסלע בפרוטות של נחשת, שמא לא ישהה בעיר עד שיוציא את כולן, ויפקיד אותם בעיר עד שיבא שוב ברגל הבא, ובינתיים יתעפשו פרוטות הנחשת.⁽¹⁶⁾

לפיכך, **בשקל**, חצי סלע, ישארו בידו מטבעות של **כסף**, ובשקל יפרוט למעות של נחשת.

עתה מוכיחה הגמרא שאפילו לדעת בית שמאי לא אמרינן: כסף ראשון ולא כסף שני:

השתא, אם **כספא לגבי פריטי** של נחשת **מחלינין**, ולא **אמרינן: כסף ראשון ולא כסף שני**.

לגבי דהבא דחשיב מיניה, מי אמרינן, וכי אטו אמרינן, **כסף ראשון ולא כסף שני?**⁽¹⁷⁾⁽¹⁸⁾

בית שמאי אינם מקילים. [ואף על פי שכאשר יש לו כמה סלעים, בית הלל מחמירים ובית שמאי מקילים, מכל מקום בנידון המשנה, אינם מקילים. ראה יומא פ ב: כי אתשיל לעניין עוג מלך הבשן אתשיל].

16. ואין לשאול, הרי יכול הוא לחזור ולהחליף את פרוטות הנחשת במטבעות של כסף! ? כי אף זו אינה תקנת המעשר, שהרי בכל החלפה גובה השלחני את שכרו, ונמצא מעשר שני מפסיד חינם בכל החלפה והחלפה.

17. לא נתפרש מאי "קל וחומר" הוא; דלענין כסף ראשון ולא כסף שני שניהם שוים [ואדרבה, הרי "חשוב" הוא סברא להחשיבו יותר בטיבא, אם כן, שמא נחשת דלא חשוב ולא חריף הוי כמו פירא לענין זה, ורק ביחס לכסף וזהב דחשיבי נימא כסף ראשון ולא כסף שני].

וב"דבר יעקב" פירש: אם אין איסור לחלל על כסף שני, מסלע של כסף על פרוטות נחשת, אף על פי שהכסף השני גרוע מן הראשון, כל שכן שאין איסור לחלל כסף על זהב, שהכסף השני חשוב ועדיף מהראשון. וראה ב"תורת חיים" [ובחידושים המיוחסים לריטב"א].

18. א. בודאי ידע המקשן שחלוק דין קניית

מחלינין. — על פי ריטב"א. [ניש לדון אם משנה זו סוברת כילדותו של רבי, שכסף קונה את הזהב, ואם כן דינרי זהב על סלעים לא מחלינין, או שאף לזקנותו של רבי מותר לחלל סלעים על דינרים, כי כל המטבעות אינם אלא טיבעא ולא "פירא"].

15. א. על פי רש"י. משמע, בית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים, ובתוספות תמהו על פירושו כי במסכת עדויות משמע שבית שמאי אינם מקילים.

וכתבו התוספות [והר"ש משאנץ]: לדעת בית שמאי עליו להחליף את כל הסלע בפעם אחת, היות והשולחני נוטל שכר על כל החלפה שהוא עושה, ואם יחליף עתה רק את חצי הסלע בפרוטות ואת חציו בשקל כסף, ואחר כך יחזור ויחליף את השקל בפרוטות, הרי שכרו של השולחני כפול, ונמצא מעשר שני מפסיד. [ראה מהר"ם שי"ף].

ב. זה לשון רש"י: אם בא להחליף את כל הסלעין שבידו במעות, יחליף. משמע שיש בידו כמה סלעים להחלפה. [וכן כתב רש"י לעיל ד"ה ה"ג הפורט].

לפי זה אין מקום למה שהובא לעיל בשם התוספות, ולדברי התוספות צריך לומר שהמשנה מדברת במי שיש לו רק סלע אחד, ובכהאי גוונא

אמר, דחה, רבא: וכי אטו מחילול מעשר שני בירושלים קמותבת [אתה מקשה]!?

הרי שאני ירושלים, דכתיב ביה, במעשר שני [דברים יד כו]: "ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך, בבקר ובצאן וביין ובשכר, ובכל אשר תשאלך נפשך, ואכלת שם לפני ה' אלוקיך", אם כן, יכול הוא לקנות מאכל ומשקה, אף על פי שאין מחללים טיבעא אפירא חוץ לירושלים, וכן יכול הוא לחלל בירושלים כסף ראשון על כסף שני, כדי לקנות בכסף השני מאכל ומשקה.⁽¹⁹⁾

תא שמע, שאף חוץ לירושלים, מתירים בית שמאי לחלל מטבע על מטבע, ולא אמרינן: כסף ראשון ולא כסף שני:

הפורט סלע ממועות מעשר שני, מי שמחליף מעות [פרוטות] נחשת בסלע של כסף.

בית שמאי אומרים: יכול הוא לפרוט בכל הפלע מעות.

ובית הלל אומרים: בשקל, בחצי סלע, יפרוט את המעות לכסף, ובשקל לא יפרוט אותם, וישאיר בידו מעות נחשת.

ומכאן יש ללמוד, שבין לדעת בית שמאי ובין לדעת בית הלל, מותר להחליף מטבע נחשת, שעליו חיללו פירות מעשר שני, במטבע כסף, ואין אומרים: כסף ראשון ולא כסף שני.

לירושלים שוים, צריך לומר דהא דקתני "בירושלים", אורחא דמילתא הוא, כי חוץ לירושלים דרך לחלל פרוטות על כסף להקל המשא, ובירושלים מחללים כסף על פרוטות לצרכי הוצאה — ריטב"א.

19. הקשו התוספות: והא אין קונים בכסף מעשר שני בירושלים כל דבר, ורק דבר שהוא פרי מפרי וגידולי קרקע קונים כדילפינן בעירובין כזו ב מכלל ופרט וכלל, אם כן כיצד יתכן לרבות מהך קרא ד"ונתתה הכסף" כו' לפרוט סלע כסף בפרוטות נחשת!?

ותירצו: דלא ממעטינן מכלל ופרט וכלל אלא מים ומלח, אבל לא פרוטה, דבפרוטה קונים בקר וצאן וכו' שהם פרי מפרי וגידולי קרקע.

והריטב"א תירץ: בודאי כסף אינו "פרי מפרי וגידולי קרקע", והכי קא אמר רבא: כיון דרחמנא אמר: "ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך", על כרחו צריך להחליף את הכסף

פירות בירושלים מדין חילול חוץ לירושלים, שחוץ לירושלים עיקר החילול הוא פירות על מעות כדי להקל משאו, ובירושלים עיקר החילול הוא מעות על פירות כדי לאכלם, כמו שמפורש בתורה, אלא דסלקא דעתיה שלענין "כסף" ראשון ולא כסף שני אין לחלק ביניהם — תוספות. וראה ברשב"א שחלק על זה. נקא סלקא אדעתין שכסף ראשון ולא כסף שני, אינו מצוה דגברא — שצריך הוא להביא לירושלים את הכסף הראשון, אלא הוי דין מסויים בחילול — שאין כסף ראשון מתחלל על כסף שני, שאם לא תאמר כך, הרי לא קשה מידי מהיתר החילול בירושלים.

ולפי המסקנה יש להסתפק אם קא משמע לן דהוי מצוה על הגברא להביא לירושלים דוקא את הכסף הראשון, או דאף דהוי דין מסויים בחילול, מכל מקום, כאשר נכנס לירושלים פקע איסור זה ויכול הוא לחלל מטבע על מטבע.

ב. לפי הסלקא דעתך, דירושלים וחוץ

אלא, דכולי עלמא: "הכסף כסף" ריבה, ואפילו כסף שני.⁽²⁰⁾

אלא אי איתמר פלוגתא דרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש במשנה זו, הכי איתמר, כך נשנתה מחלוקתם:⁽²¹⁾

אחד מהם אמר: מחלוקת בית שמאי ובית הלל בסלעין על דינרין דוקא, דבית שמאי סברי: גזרינן שמא ישהה את עליותיו לרגל.⁽¹⁾

מה-ב

על דינרי זהב.

ובית הלל סברי: לא גזרינן, אין חשש, שמא ישהה את עליותיו, כאשר לא יהיו לו מספיק סלעים, כדי לחללם על דינר זהב.

דכי לא מלו נמי זוזי בדינרא, אסקוי מסיק להו, שהרי אין משאן של כמה סלעים כבוד כל כך, וזה לא ימנע אותו מלעלות לרגל, ולהעלות את הסלעים שבידו לירושלים.

אבל בפירות על דינרין, דברי הכל, אף לדעת בית שמאי, מחללינן, ואין שום חשש בדבר, דאף אם לא יהיו לו אלא מעט פירות שלא יוכל לחללם על דינרי זהב, כיון דמרקבי [הפירות עשויים להרקב], לא משהי להו.

וחד [רבי יוחנן או ריש לקיש] אמר: אפילו בפירות על דינרין נמי מחלוקת בית שמאי ובית הלל.

דאם הוא יתרגל לחללם על דינרי זהב, זימנין, דלא מלו זוזי⁽²⁾ בדינרא [לפעמים לא יהיו לו מספיק סלעים כדי לחללם על דינר זהב] ולא מסיק להו, הוא יתעכב מלהעלותם לירושלים, עד שיהיו לו בשנה הבאה פירות מעשר שני, שיחלל אותם על סלעים נוספים, ובצירוף מה שכבר בידו, יגיעו הסלעים לדמי דינר זהב.

על כן גזרו ואמרו: לא יחלל אדם את סלעיו

רשב"א.

1. ונמצא מתעכב מלעלות לרגל — רבינו חננאל. וראה ברש"י סוכה [מ ב ד"ה שמא יגדל — ישם אצלו לגדל וולדות ונמצא משהה מעשרותיו, והתורה אמרה [דברים יד כב — כג]: "שנה שנה ואכלת". [וב"מצפה איתן" תמה: הא עובר נמי בכל תאחר כדאיתא בראש השנה ה ב! ?]

2. זוזי הם דינרי כסף, והא דלא קאמר דלא מלו סלעי בדינרא, הוא משום שדינר זהב שוה לעשרים וחמשה דינרי כסף שהם ששה סלעים ודינר [כל סלע שוה ארבעה דינרי כסף], אם כן "מילוי" דינר זהב הוא בזוזי ולא בסלעי.

שהביא לירושלים בפרוטות, שבירושלים פרוטות חריפי טפי, והן צריכין לקנות דברים קלים שאי אפשר לקנותם בכסף. וראה עוד ברשב"א.

20. וההיא לישנא דפליגי בית שמאי ובית הלל אם ממעטינן כסף ראשון ולא כסף שני או לא, לא נאמרה כלל, וטעות הוא. אי נמי, אפשר שאמנם כך נתפרשה מחלוקתם, אך מה שאמרו כסף ראשון ולא כסף שני, אינו דין תורה, אלא מדרבנן שמא ישהה עליותיו, כדלקמן, וקרא אסמכתא בעלמא, ולא כמו דסלקא אדעתין מעיקרא דמדאורייתא ממש הוא — ריטב"א.

21. עתה חוזרת בה הגמרא גם מהאוקימתא הראשונה, שהעמדנו מחלוקת בית שמאי ובית הלל, אם כילדותו של רבי או כזקנותו —